

JAK USPĚT NA BALKÁNSKÝCH TRZÍCH ALBÁNIE, BOSNA A HERCEGOVINA, ČERNÁ HORA

Izudin Gušmirović
Vedoucí zahraniční
kanceláře CzechTrade
Západní Balkán

Černá Hora

Černá Hora – Obchodní výměna s ČR

	2017	2018	2019	2020	2021
Export z ČR (mld. CZK)	0,30	0,34	0,41	0,23	0,32
Import do ČR (mld. CZK)	0,04	0,17	0,19	0,11	0,11
Saldo s ČR (mld. CZK)	-0,26	-0,15	-0,21	-0,12	-0,20

Zdroj: MZV: Souhrnná teritoriální informace, ČSÚ

Černá Hora – Vybraná makroekonomická data

Ukazatel	2019	2020	2021	2022	2023
Růst HDP (%)	6,2	-15,5	12,4	6,4	3,4
HDP/obyv. (USD/PPP)	7 741	6 741	7 920	8 530	N/A
Inflace (%)	0,4	-0,2	2,4	12,7	7,1
Nezaměstnanost (%)	16,2	20,50	24,73	23,02	16,7
Export zboží (mld. USD)	0,5	0,3	0,4	N/A	N/A
Import zboží (mld. USD)	2,9	2,1	2,5	N/A	3,4
Saldo obchodní bilance (mld. USD)	-2,3	-1,7	-2,06	N/A	-2,6
Průmyslová produkce (% změna)	-6,2	-0,9	N/A	N/A	3,2

Černá Hora – dosavadní investiční klima

- Příme zahraniční investice jsou jedním z generátorů ekonomického rozvoje ČH.
V předchozích pěti letech činil příliv v průměru 16,5% HDP, což je na obyvatele v průměru 1117 EUR.
- Celkový příliv přímých zahraničních investic za období leden-září 2021 činil 599,9 mil. EUR (růst o 18,4 %), což je důsledkem růstu akciových investic. Čistý příliv zahraničních investic dosáhl 352,3 mil. Kč., což je o 2,0 % více ve srovnání se stejným obdobím roku 2020. V roce 2022 je pokles zahraničních investic o 20 %
- Černá Hora se stala členkou NATO 5.6.2017. Predikce, že bezpečnostní prvek **zvýší** příliv přímých **zahraničních investic**.

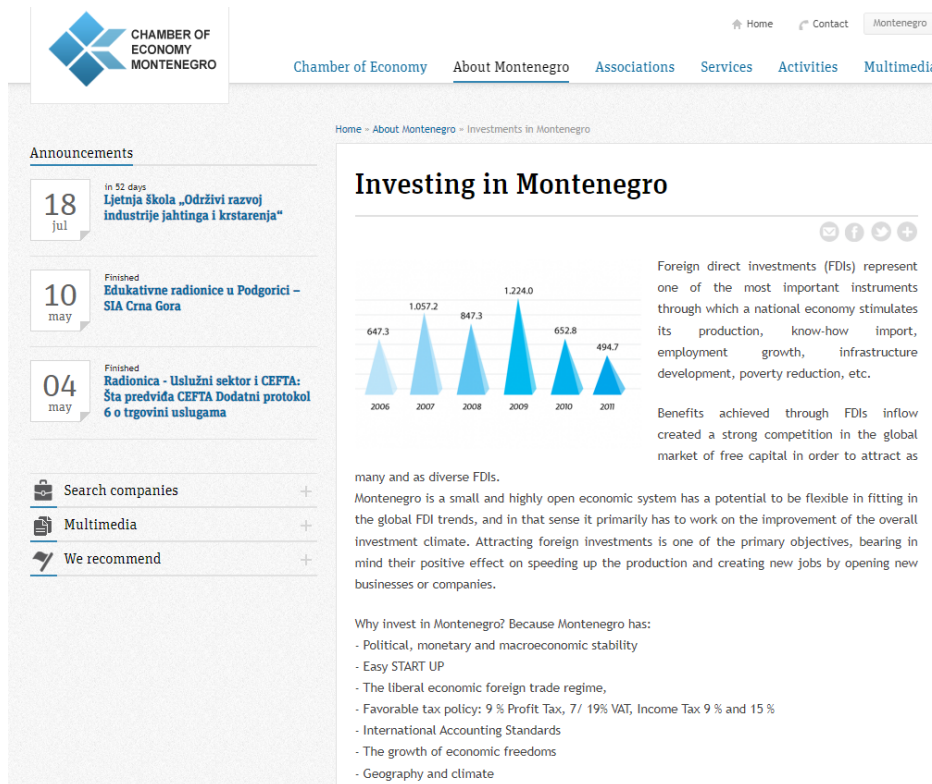
Doporučuji publikace Hospodářské komory ČH

<https://www.privrednakomora.me/en>

Doporučuji publikace Hospodářské komory

<https://www.privrednacomora.me/>

The screenshot shows the website of the Chamber of Economy Montenegro. The main article is titled "Investing in Montenegro". It features a bar chart showing FDI inflows from 2006 to 2011. The text discusses the benefits of FDI and lists reasons why investors should choose Montenegro.

Year	FDI (Million USD)
2006	647.3
2007	1,057.2
2008	847.3
2009	1,224.0
2010	652.8
2011	494.7

Why invest in Montenegro? Because Montenegro has:

- Political, monetary and macroeconomic stability
- Easy START UP
- The liberal economic foreign trade regime,
- Favorable tax policy: 9 % Profit Tax, 7 / 19% VAT, Income Tax 9 % and 15 %
- International Accounting Standards
- The growth of economic freedoms
- Geography and climate

How to register a company

The registration of business entities in Montenegro is conducted with the Central Register of business entities run by the Tax Administration. Since 20th May 2011, the new business entities have been able to register any economic activity in one place. With an introduction of a one-stop system, business entities are enabled when conducting registration in the Central Register of economic entities to be automatically

registered in the register of the Statistical Office, the Register of taxpayers, the Register of customs payers and the register of value added tax payers and excise taxpayers, in case they want it.

All business entities from the moment of registration in the Central Register of economic entities become members of the Chamber of Economy of Montenegro.

An application for registration of business entities may be submitted through the portal www.epravame.me. To use this service it is necessary to have created a user account. Since this service does not require signing a digital certificate when overtaking the decision it is necessary to deliver verified copies or originals of documents required for registration.

On the basis of the Law on Business Organizations the following forms of business organizing are possible:

- Entrepreneur
- General Partnership (GP)
- Limited Partnership (LP)
- Joint Stock Company (JSC)
- Limited Liability Company (LLC or Ltd)

Oborové příležitosti

- Vláda Černé Hory přijala v lednu seznam nejdůležitějších infrastrukturních projektů.
- Nový aktualizovaný seznam prioritních infrastrukturních projektů obsahuje **152 projektů s několika dílčími projekty a celková odhadovaná hodnota je 6,3 miliardy EUR.**

Oborové příležitosti

- **Sektor 1 - Dopravní průmysl a infrastruktura - 14 projektů s několika dílčími projekty v celkové hodnotě 3,7 miliardy EUR.**
- **Sektor 2 - Vodohospodářství a odpadní průmysl.** Zatím neexistuje efektivní systém třídění a využívání odpadu, recykluje se pouze kolem 10% odpadu, 60% odpadu končí v neregulovaných skládkách ! - **79 projektů a zahrnují investice do vodovodů, kanalizačních sítí, sanitárních skládek, ... v celkové hodnotě 811 milionů EUR.**

Oborové příležitosti

- **Sektor 3 – ICT.** Díky projektům PROPED vnímáme velký zájem o chytrá řešení pro chytrá města.
- **Výstavba a založení Mezinárodního institutu pro udržitelné technologie v jihovýchodní Evropě v celkové výši 200 milionů EUR.**
- Datové centrum orgánů státní správy za 4,5 milionu EUR, rozvoj infrastruktury pro širokopásmový přístup k internetu za 56 milionů eur a širokopásmová síť státních orgánů za 3 miliony EUR.

Oborové příležitosti

- **Sektor 5 - Zdravotnictví a vzdělání**
- Zátěž COVIDu ukazuje zásadní význam modernizace vybavení a fungování zdravotnictví, potřebu přenosu know-how a znalostí i vybavení.
- **Několik projektů v oblasti zdravotnictví, které vyžadují zhruba 145 milionů EUR. Nejcennějším projektem je výstavba nové nemocnice v Podgorici za 50 milionů EUR...**

Oborové příležitosti

- **Sektor 6 – Energetika**
- V oblasti energetiky se jedná cca 20 projektů s několika dílčími projekty v celkové hodnotě cca dvě miliardy EUR, především z obnovitelných zdrojů energie (vítr a slunce).

Bosna a Hercegovina

Bosna a Hercegovina – Obchodní výměna s ČR

	2018	2019	2020	2021	2022
Import z ČR (mld. CZK)	3,93	4,20	3,50	3,94	4,99
Export do ČR (mld. CZK)	3,20	3,30	2,80	4,26	2,86
Saldo s ČR (mld. CZK)	-0,73	-0,90	-0,72	0,32	-2,13

Bosna a Hercegovina – Vybraná makroekonomická data

Ukazatel	2020	2021	2022	2023	2024
Růst HDP (%)	-3,12	7,40	3,50	1,60	2,40
HDP/obyv. (USD/PPP)	16 637,95	18 680,00	20 640,00	21 750,00	22 710,00
Inflace (%)	-1,05	2,00	14,20	8,10	3,00
Nezaměstnanost (%)	33,80	32,50	29,60	30,00	29,60
Export zboží (mld. USD)	6,13	8,63	9,84	8,36	8,41
Import zboží (mld. USD)	9,83	13,06	15,15	13,79	13,79
Saldo obchodní bilance (mld. USD)	-3,66	-4,33	-5,17	-5,23	-5,19
Průmyslová produkce (% změna)	-1,83	8,00	0,50	1,50	3,00
Populace (mil.)	3,28	3,28	3,28	3,28	3,28

Bosna a Hercegovina – příklady dosavadních českých investic

- Českých investic v BA je málo s ohledem na rizika, která z podnikání v BA plynou.
- Společnost OHL ŽS a.s., vstoupila do společnosti Remont Pruga, d.d. Sarajevo odkupem 51% podílu v podniku.
- Česká firma Segretina s.r.o. založila v prvním čtvrtletí 2016 v bosenském městě Bratunac společnost BHS Power, která bude vyrábět pelety z dřevního odpadu.
- Začátkem roku 2017 podepsala firma Tenza a.s. smlouvu s městem Zvornik o modernizaci tří plynových kotelen.

Bosna a Hercegovina – rozvojová spolupráce

- V r. 2019 byly v gesci České rozvojové agentury v BA realizovány aktivity v hodnotě 62,7 mil. Kč. Program dvoustranné rozvojové spolupráce ČR a BA na léta 2018 – 2023 stanoví **tři prioritní oblasti**:
- **Ekonomický růst** (zvýšení podílu výroby energie z obnovitelných zdrojů ve vybraných geografických oblastech Bosny a Hercegoviny s vhodnými podmínkami)
- **Udržitelné nakládání s přírodními zdroji**
- **Řádná demokratická správa věcí veřejných**

Oborové příležitosti – Bosna a Hercegovina

- **Sektor 1 - Důlní, těžební a ropný průmysl**
- Nové těžební stroje, dopravní zařízení a moderní systémy řízení. Novým významným odvětvím by se v BA v budoucnu mohla stát těžba ropy a zemního plynu.
- **Sektor 2 - Energetický průmysl**
- Plánována stavba několika nových tepelných elektráren. U stávajících stávající bloků Tuzla 6 a Kakanj 7 probíhá příprava realizace jejich odsíření.

Oborové příležitosti

- **Sektor 3 - Nábytkářský průmysl**
- **Sektor 4 – ICT**
- Digitalizace firemních procesů proexportně orientovaných malých a středních firem, digitalizace v oblasti státní správy, digitální řešení v oblasti inteligentního řízení dopravy a chytrých měst.

Oborové příležitosti

- **Sektor 5 - Zemědělský a potravinářský průmysl**
- Modernizace a automatizace chovů hospodářských zvířat a modernizace výrobních linek v potravinářském průmyslu.

Albánie

Albánie – Obchodní výměna s ČR

	2018	2019	2020	2021	2022
Import z ČR (mld. CZK)	1,37	1,30	1,20	1,61	1,83
Export do ČR (mld. CZK)	1,00	1,30	1,20	1,93	1,80
Saldo s ČR (mld. CZK)	-0,33	-0,05	0,08	0,32	-0,03

Albánie – Vybraná makroekonomická data

Ukazatel	2020	2021	2022	2023	2024
Růst HDP (%)	-3,12	7,40	3,50	1,60	2,40
HDP/obyv. (USD/PPP)	16 637,95	18 680,00	20 640,00	21 750,00	22 710,00
Inflace (%)	-1,05	2,00	14,20	8,10	3,00
Nezaměstnanost (%)	33,80	32,50	29,60	30,00	29,60
Export zboží (mld. USD)	6,13	8,63	9,84	8,36	8,41
Import zboží (mld. USD)	9,83	13,06	15,15	13,79	13,79
Saldo obchodní bilance (mld. USD)	-3,66	-4,33	-5,17	-5,23	-5,19
Průmyslová produkce (% změna)	-1,83	8,00	0,50	1,50	3,00
Populace (mil.)	3,28	3,28	3,28	3,28	3,28

Albánie – Investice

- Podnikatelské prostředí v Albánii stále nedosahuje obvyklých evropských standardů.
- Albánská vláda se snaží tento image zlepšit snížením důsledků právní nejistoty pro investory úpravou zákona o zahraničních investicích.
- **České investice:** Od roku 2009 firma **ČEZ, a.s. vlastní 76% podíl** ve společnosti na distribuci elektřiny Operatori i Sistemit te Shperndarje Sh. A. – **OSSH** se sídlem Tiraně. Zbývajících 24 % vlastní albánský stát.

Albánie – Oborové příležitosti

- **Sektor 1 - Dopravní průmysl a infrastruktura**
- Ve stádiu studie - projekt vybudování inteligentních dopravních systémů pro mimoměstskou dopravu s náklady 2 mld. CZK, u letecké dopravy jsou příležitosti v dodávkách technologií pro navádění letadel a řízení letového provozu.
- Projekt emirátského developera ve výši 50 mld. CZK na přeměnu přístavu Durres v turistickou zónu.

Oborové příležitosti

- **Sektor 3 - Energetický průmysl**
- **Diverzifikace elektrické energie.** Podíl solární energie na celkových kapacitách by se měl v příštích 5 letech zvýšit o 30 % (cca 800 MW).
- **Připraven program výstavby větrných elektráren.**
- **Státní přenosový operátor OST plánuje v letech 2022–2024 investovat do modernizace přenosové sítě 400 kV a 110 kV celkem 3,4 mld. CZK.**

Oborové příležitosti

- **Sektor 4 - Důlní, těžební a ropný průmysl**
- Připravuje se strategie plynofikace země v návaznosti na nedávno otevřený transitzní plynovod TAP a výstavba albánského úseku transitzního plynovodu IAP o délce 165 km.

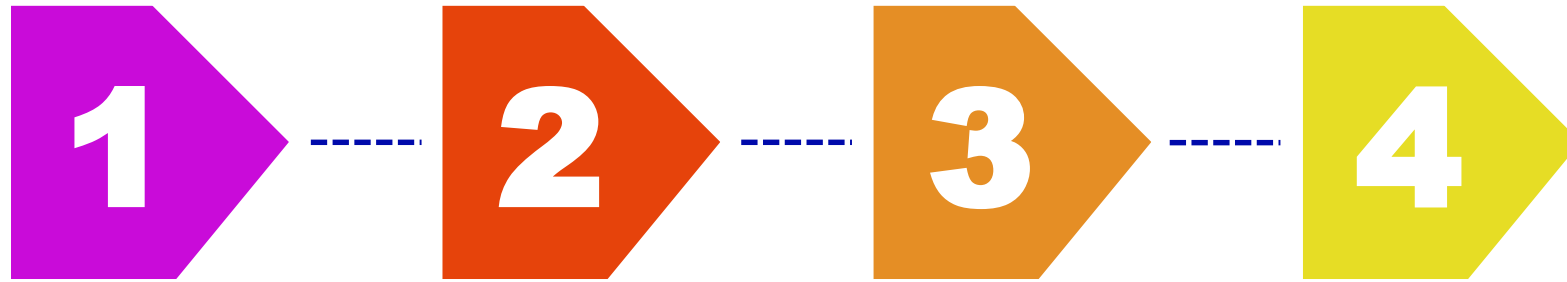
Oborové příležitosti

- **Sektor 5 - Zdravotnický a farmaceutický průmysl**
- Výstavba 300 center primární péče, výstavba chirurgické kliniky se 120 lůžky a sedmi operačními sály, výstavba interní nemocnice se 345 lůžky a rozšíření porodnické a gynekologické kliniky.
- Připravuje se i výstavba nové kliniky specializované na infekční choroby.

Oborové příležitosti

- **Sektor 6 - Zemědělský a potravinářský průmysl**
- Zemědělství patří ke strategickým sektorům rozvoje země, neboť se podílí na tvorbě HDP ve výši 20 % a zaměstnává 48 % pracovní síly.
- EU program IPARD III počítá s dotacemi ve výši 3,7 mld. CZK do roku 2027.

Doporučené kroky exportérům

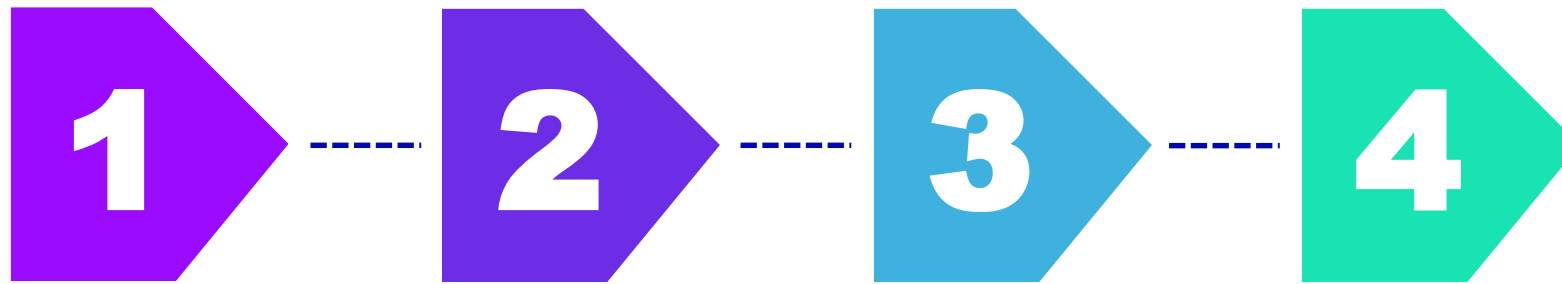
Při jednáních byste měli být opatrní. Nevěřte pochybným firmám a jednotlivcům, kteří "umí vše zařídit a všude mají kontakty".

Nepodceňujte černohorské a bosenské partnery. Na jednáních jsou pozorní, lehce slíbí spolupráci, ale realizace je pomalá, často bezdůvodně oddalována.

Černohorský trh je malý, perspektivní, ale vyžaduje trpělivost. Též platí i pro bosenský.

Nenadsazujte ceny a jednejte otevřeně. Nadsazování cen je chápáno jako nereseriózní jednání. Místní partneři přicházejí na jednání často dobře informovaní o vašich výrobcích, vašich cenách i cenách konkurence.

Doporučené kroky exportérům

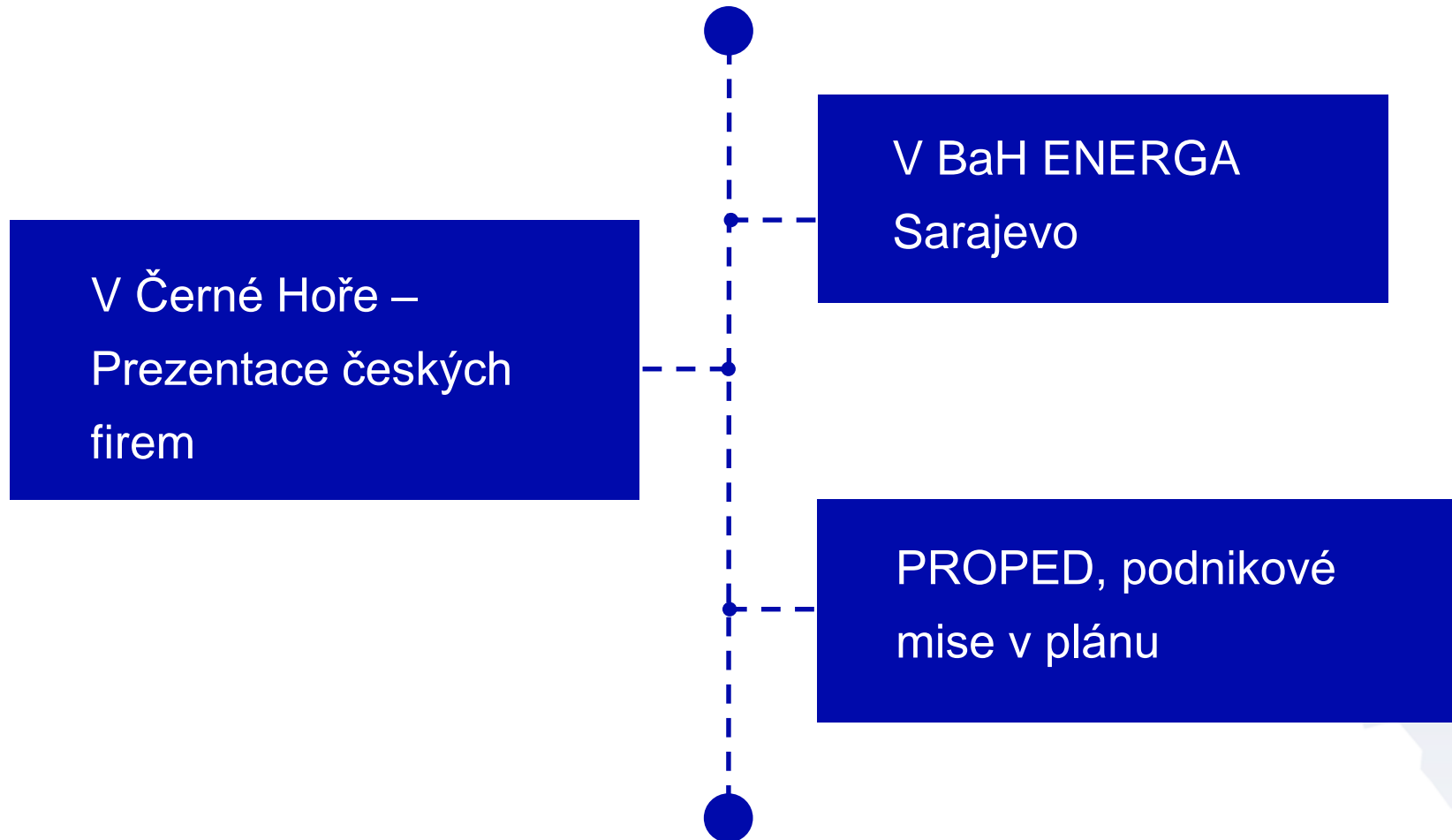
Při prezentaci výrobku a služeb bude váš partner očekávat komunikaci v černoorském jazyce za přítomnosti překladatele. Možné je ale i jednání v angličtině.

Při prezentaci technologií, prací a výrobků se očekává i nabídka na financování (banky, fondy). Platební morálka se v důsledku globální finanční krize v poslední době zhoršila. Platby předem se nedoporučují.

Písemná a e-mailová komunikace je neefektivní a dlouhá. Navázání osobních vazeb je nutné.

Úspěšné jednání často probíhá na tzv. pracovním obědě nebo večeři. Po jednáních může následovat i neformální pozvání na oběd nebo večeři, což se neodmítá. Nezapomeňte při vhodné příležitosti pozvání oplatit.

Plánované veletrhy a mise českých podnikatelů

Černá Hora, Bosna a Hercegovina a Albánie – užitečné odkazy

- <http://www.privrednakomora.me/>
- <http://fipa.gov.ba>
- <http://www.mvteo.gov.ba>
- <http://komorabih.ba/>
- <http://www.kfbih.com/>
- <http://www.fiaalbania.com/>
- www.cci.al
- <http://biznesalbania.org.al/>
- <http://www.konfindustria.al/>

Izudin Gušmirović

Vedoucí zahraniční kanceláře
CzechTrade Západní Balkán

E-mail:

izudin.gusmirovic@czechtrade.cz

Tel.: +38269334521

  CzechTrade

 czechtrade

 czechtradeofficial3990

 design.centrum